

CULTURA CREȘTINĂ

revistă lunară

Redacția și Admini-
strația:
BLAJ.

Abonamentul:
Pe an . . . 160 lei.
Pe șase luni. 80 lei.

Director:
Dr. IOAN COLTOR

Cum a sistat guvernul unguresc serbarea zilei de 3/15 Maiu.

După lungi secole de opresiune, în care răstimp, cuțitul ajuns la os, a determinat câteva răscoale ale iobagilor români, răscoale înăbușite apoi în cel mai sângeros botez de sânge; — în primăvara anului 1848, au răsărit și pe orizontul Ardealului zorile unei vieți de mai bine.

La suflul vântului purificator din Aprilie, a tresărit din letargie și trupul acestui Prometeu înlănțuit, care a fost poporul român din Ardeal.

A scuturat lanțurile de veacuri, cari i-au încătușat toată forța de viață și într'unindu-și membrele amorțite, a luat în mână bățul de călător și straița de drum — plecând în cete nesfârșite spre locul mântuirii, spre Blaj. — Gemea pământul de pasul lor, — ne spune un martor ocular, și parcă toți morții din morminte s'ar fi sculat să se asocieze la cei cari plecaseră la adunarea din 3/15 Maiu, unde avea să se proclame triumful libertății și ștergerea iobăgiei.

Cei 40—50 de mii de Români îmbrăcați în haine de sărbătoare și împodobiți cu frunză verde, adunați din toate colțurile Ardealului pe Câmpul Libertății dela Blaj, era un tablou vrednic de-a fi fost eternizat pentru posteritate, prin penelul unui pictor iscusit, sau de a fi reconstruit într'un uriaș plan de cinematograf.

Pe Câmpul Libertății, dela spatele instituțiilor de cultură din Blaj, s'au scris cele mai frumoase pagini din istoria Românilor din Ardeal.

Nu aparține în cadrul articolului de față de a arăta tot ce s'a făcut la Blaj în cele trei, respective patru zile ploioase dela mijlocul lui Maiu 1848, — nici de-a înfățișa noianul de evenimente, cari umplu cadrele anilor 1848/49. Voiu aminti numai pe scurt cum neamul românesc de pe aceste plaiuri, a ținut să dea un caracter de sărbătoare națională zilei de 3/15 Maiu, voiu insista asupra intervențiilor brutale ale stăpânitorilor noștri de eri, pentru a curma o tradiție scumpă tuturor sufletelor cu adevărat românești.

Mărețul act național al adunării din 3/15 Maiu 1848 a fost sărbătorit an de an cu multă evlavie și însuflețire, aproape în toate orașele și satele din Ardeal. — În mod firesc, cea mai puternică izbucnire de naționalism, avea loc în presara și ziua de 3/15 Maiu a fiecărui an, la Blaj, unde elevii școlilor și dascălii lor simțeau mai vie forța evenimentelor desfășurate în 1848, amintirea cărora o spunea fiecare colț a Blajului.

În foiața „Unirii“, din 14 Maiu 1921, dl director al școlii normale din Blaj, a descris cu multă vioiciune cum a decurs la Blaj ultima serbare a zilei de 3/15 Maiu, la care dlui la 1876 — ca elev de liceu luase parte.

Și fiindcă în acest articol se face amintire de interzicerea acestei serbări din partea guvernului unguresc, m'am simțit îndemnat să caut în arhiva mitropoliei actele, prin cari s'a curmat această serbare națională a Blajului și în genere a Românilor din Ardeal.

Între actele anului 1876 la nr. 1912, am și dat de un întreg dosar, care conține schimbul de scrisori între ministrii ungari de culte și instrucție publică și mitropolitul de atunci Vancea.

Guvernul unguresc îndată după înfăptuirea dualismului din 1867 și după acapararea Ardealului pe seama Ungariei unitare, a început să privească cu ochi bănuitori la toate mișcărilor Românilor. — În Blaj își avea autoritățile sale politice și pe preotul reformat din loc, Agoston, cari șpionau și denunțau mișcărilor Românilor.

Deja în *11 Iulie 1871* ministrul ungar de culte și instr. publ. Dr. Teodor *Pauler* (Tivadar), a trimis din Buda mitropolitului *Ioan Vancea* un rescript¹⁾, în care spunea, că guvernul a avut cunoștință din anul precedent, că la Blaj cu ocaziunea serbării naționale din 14 și 15 Maiu, se rostesc vorbiri, cari nu

¹⁾ Nr. prez. 938.

se pot numi corecte din punct de vedere al convețuirii pașnice a diferitelor naționalități. Înaintașul său — spune ministrul Pauler — nu a luat măsuri deosebite, crezând că „aceste manifestări exagerate ale simțământului național“ vor înceta dela sine. Făcându-se însă în acest an declarații analoge mai ales în vorbirile elevilor *Danielescu* și *Pintea*, e silit zice el — să-l provoc (pe Metropolitul), că din moment ce astfel de demonstrații nu sunt potrivite pentru încetățănirea bunei înțelegeri atât de dorite dintre deosebitele naționalități, fiindcă mai departe aranjatorii serbărilor sunt profesorii dela liceu, cari în loc de demonstrații politice ar trebui să ușureze convețuirea pașnică și deoarece la aceste demonstrații de fapt iau parte elevii, căroro nici legile școlare nu le permite așa ceva; să binevoească a interveni, în interesul ordinii publice, ca la astfel de serbări naționale, pe viitor să se evite tot ce ar putea turbura buna înțelegere între diferitele naționalități și tot ce ar putea jigni sentimentele legitime ale altor naționalități.

La acest rescript mitropolitul Vancea a răspuns în **27 Iulie** prin o scrisoare mai lungă, la care alătură câteva adnexe.

Făcând mitropolitul cunoscut acest rescript corpului profesoral dela liceu, acesta s'a întrunit în 26 Iulie într'o conferință extraordinară sub prezidiul profesorului *Alexandru M. Micu*¹⁾ și redactează un răspuns, pe care directorul *Cipariu*, pe lângă o comitivă (nr. 225), în aceeaș zi îl și înaintează în copie Mitropolitului, iar acesta în traducere ungurească îl aclude la răspuns.

Dupăce corpul profesoral respinge dela sine învinuirile nemeritate, cari i-se aduc, și pe cari „de câțiva ani încoace, s'au dedat unii oameni a lăți prin însinuări răutăcioase și clandestine“, continuă în termenii următori:

„Nu este adevărat, cumcă profesorii gimnaziali sunt aranjatorii serbătorii naționale dela 14, 15 Maiu și auctorii unor demonstrațiuni politice, cari să fie împiedecând conțelegerea între diferitele naționalități din țară.

„Ziua de 14—15 Maiu se serbează mai bine de un deceniu, nu numai în Blaj, ci după cum se știe din foile publice mai în toată țara. Cine sunt aranjatorii spună publicul, care în tot anul ia parte activă la această sărbătoare.

¹⁾ De față au mai fost profesorii: Ioan M. Moldovanu, Nicolăe Solomon, Basiliu Rațiu, Beniamin Popu, Ioan Mărculețiu, Ioan German și actuarul Aron Boeriu.

„Dacă profesorii încă au asistat la ea, ei au știut să fie la culmea misiunii lor. Spună Neromânii, cari în tot anul participă și ei la sărbătoarea, dacă profesorii s'au ocupat cu demonstrațiuni politice, sau au conturbat cât de puțin buna înțelegere între naționalități. Spună fiii lor, cari studiază la acest gimnaz, dacă a fost numai unul din ei insultat și rău tractat din cauză, că e de altă naționalitate și dacă nu se bucură de tractarea cea mai omenească“.

Privitor la participarea elevilor la serbare, conferența corpului profesoral observă, că Direcțiunea liceului a dispensat pe elevi dela frecventarea prelegerilor pe o zi, „numai după ce dâșii au produs în scris concesiune dela oficiul politic ca să se poată ținea sărbătoarea; și numai după ce aceasta cel puțin cu o zi mai înainte sunt în stare să o prezinte¹⁾).

Afară de acest document emanat de corpul profesoral, la răspunsul său, metropolitul mai aclude permisiunea dată de judele cercual Samuil Molnar, din loc, elevilor Pintea, Blăjan (Blasianu), Danilescu și Truța, ca să-și poată ținea vorbirile, după ce și-le-au prezentat²⁾.

La adăpostul acestor alăturate, mitropolitul Vancea observă, că elevi au respectat și împlinit toate formalitățile prescise, iar dacă unul sau altul își va fi permis vre-un cuvânt, pe care unii nu-l află corect din punct de vedere al conveșturii pacnice, care însă har Domnului nu s'a tulburat nici cât e negru sub unghie; pentru aceea nu e responsabil elevul, care a rostit cuvântarea, ci autoritatea, care i-a îngăduit'o. — Mai adaugă Mi-

¹⁾ În Protocolul afacerilor curente ale liceului pe 1870/71, la nr. 186 e înregistrată cererea „școlarilor gimnaziali“ pentru a li-se acorda concesiunea, „ca să serbeze după uz — ziua de 15 Maiu și tot în aceea zi să poată ținea Maial“. Directorul de atunci T. Cipariu, le-a și acordat ziua liberă cerută, pentru serbarea zilei de 15 Maiu, însă li „înviază la locurile competente de ea pentru serbarea în biserică la Escelenția Sa Mitropolitul, iar pentru cea dinafară, la Deregătoria politică din loc și la Primăria opidului“. Fără de acest concediu în scris nu li-se va acorda nici ziua liberă. — Dispozițiunea e din 4 Maiu 1871. Copia din 22 Iulie 1871.

²⁾ Actul alăturat în copie e următorul: „Nr. 190. După ce Domnii studenți Pintea, Blasian, Danilescu și Truța — și-au produs vorbirile — cari voesc a le ora, în seara 14/15 Maiu a. c., în contra acestui conduct și vorbiri din partea politică nici o piedecă nu e. Blasiu în 13 Maiu 1871. Sam. Molnar m. p., Jude cercual. Cumcă această copie consună cu originalul atestă din oficiu. — Blasiu, 22 Iuliu 1871. Arone Boeriu m. p., actuariu gimn.“.

Actul a fost aclus în traducere.

tropolitul, că „ar fi un simptom foarte dureros, dacă aceasta (autoritatea publică) ar permite să se țină ceva în public, numai pentru aceea, ca să aibe ce să denunțe, o astfel de procedare ar fi mai în stare să vateme — ca să nu zic să ațâțe spiritele, cari de altfel trăesc în pace și bună înțelegere, decât dojenirea unui sau alt orator (elev), la cazul că ar mai adauge vorbirea încuviințată cu două sau trei cuvinte“.

De încheiere îl asigură pe ministru, că „poate fi liniștit, că aici domnește cea mai desăvârșită bunăînțelegere între cetățenii diferitelor naționalități, și că aceea n'o tulbură nici tinerimea studioasă, cu atât mai puțin corpul profesoral“¹⁾.

După acest schimb de scrisori, serbarea de 3/13 Maiu s'a ținut și pe mai departe, pe lângă formalitățile prescrise.

În 12 Maiu 1875 elevii *George Secașiu* (sau *Secășan*) și *Iacob Maior*, cer voie în numele clasei a VII-a „judelui procesual“ *Nicolae Toth*, făcând apel la „bunătațea și nobilele simțăminte ale Mult-Onoratului Domn“, să le permită să-și îndeplinească „datorința sacră — gratularea Reverendissimului Domn *Timoteiu Cipariu*, ca un bun părinte și protector a acestui gimnaz“, și tot odată „în presara de 15 Maiu — presara onomasticeii sus zisului Reverendisim Domn și Părinte — să binevoiască a ne concede cu facile (torțe) și orațiuni private la fostul și prezenții Mulți Onorați și Reverendissimi superiori ai acestui gimnaziu“.

Pretorele *Nicolae Toth*, prin scrisoarea sa nr. 691 din 12 Maiu 1875, încunoștiințează direcțiunea liceului despre această cerere a studențimii, totodată o roagă să-l informeze în grabă despre chestiunea obicinuitelor serbări din 14 și 15 Maiu, despre cari a înțeles, că Direcțiunea liceului le-ar fi interzis.

De sigur Direcțiunea îi va fi comunicat măsurile de precauțiune, pe cari le-am văzut mai sus. Pretorele văzând că se lasă în sfera lui de activitate de a da concesiune pentru ținerea serbării, n'a pregetat a o da.

Serbarea s'a ținut și în 1875 precum și în anul următor, dar durere, acum pentru ultima dată.

În 1876, parecă s'ar fi presimțit, că sabia lui *Damocle* atârnă asupra acestor serbări, tinerimea din Blaj a ținut să prăznuească ziua de 3/15 Maiu cu o izbucnire impetuoasă de simțământ național.

¹⁾ Scrisoarea Mitropolitului e în concept și are nr. prez. 45.

Voiu aminti după descrierea făcută de dl director Ioan F. Negruțiu, momentele principale ale acestei serbări.

În preziua serbărilor de 3/15 Maiu, tinerimea școlară din Blaj a plecat din curtea liceului cu făclii aprinse, ducând în frunte drapele naționale, și cântând „Deșteaptă-te Române“, „Astăzi fraților Români“ etc.

Incunjurând piața s'au oprit la locuința fostului lor director Cipariu, aclamându-l. Elevul de cl. VIII *Ioan C. Bianu* în numele tinerimii a felicitat de ziua onomastică (sf. Timoteiu de fapt cade pe 3 Maiu) pe cel care simbolizează vremile din 1848. — Cipariu a răspuns, îndrumând tinerimea la muncă, ascultare și dragoste de neam. Ajunși în fața catedralei, de pe balustradă a cuvântat cu foc elevul *Gheorghe Secașiu* (Secășan) din cl. VIII. De aici se îndreptară cu toții spre mijlocul pieții unde se înălța o mare piramidă trunchială, cu pereții transparenți, și unde se puteau ceti pe cele 4 laturi inscripțiile: „105 — Dacia ferice, Viață și libertate“; „Ficele Romei: România, Franța, Italia, Spania, Portugalia — trăiască“; „Preoți cu crucea'n frunte...“ și „3/15 Maiu 1848 Murim mai bine'n luptă...!“ În vârful piramidei fâlfăia drapelul național.

Din vârful acestei piramide au rostit cuvântări înflăcărâte elevii de clasa VIII *Gheorghe Ivan* și *Vasile L. Bianu*. La focul torțelor, tinerimea a încins în mijlocul pieții „Romanul“ și „Bătuta“.

În dimineața zilei de 15 Maiu, Blajul a fost trezit în sunet de muzică. — Elevii în frunte cu profesorii au ascultat sfânta liturgie în catedrală. Pe la ora 10, cu toții au plecat — în frunte cu muzica și steagurile treicolore la „Piatra“ de pe „Câmpul Libertății“. Aici s'a făcut sfințirea apei, iar elevul *Avram David* (cl. VIII) a făcut istoricul serbării naționale din 3/15 Maiu.

După masă la ora 3 ieșiră toți elevii în „Bercul mitropoliei“, unde grupați pe clase, având în mijloc dirigintele lor, pe părinți, rudeni și cunoscuți, a început maiialul. Jocul și voia bună a durat până seara pe la orele 9—10, când cu sufletele pline de amintiri scumpe s'au depărtat cu toții spre casă.

Ungurii priveau cu ură aceste manifestări naționale și delatorii n'au lipsit.

În 28 Iunie mitropolitul Vancea s'a pomenit cu recscriptul Nr. pres. 814 a ministerului ungar de culte și instrucțiune pu-

blică din Budapesta Augustin *Trefort*, din 24 Iunie (1876), care avea să curme aceste serbări¹.

Dau aci în introducere acest rescript cu urmări atât de detestabile.

„Exelența Voastră domnule mitropolit! — Exelența Voastră ca martor ocular de sigur e bine informată despre amănuntele serbării ținute la Blaj în ziua de 14 și 15 Maiu, și despre *vorbele agitatorice* ținute acolo de către elevii *Gheorghe Ivan, Vasile Bianu și Avram David*², — nu mă îndoiesc, că toate aceste manifestări din partea Exelenței Voastre nu numai că n’au fost întâmpinate cu aprobare, ci direct cu reprobare; trebuie însă să-mi exprim regretele, că Exelenția Voastră și dl prepozit (Cipariu) ca director, nu ați căutat mijloace din bună vreme pentru a împiedeca demonstrațiile, lucru pe care susnumitul director ar fi putut-o face cu atât mai vârtos, că tocmai numele dânsului a folosit ca pretext pentru exoperarea demonstrațiilor, și astfel a avut cunoștința prealabilă despre aceasta, vorbind chiar mulțimii care făcea onorul.

„Nu voiesc să fac din chestiunea aceasta obiect a unei cercetări ulterioare, cu atât mai vârtos, nu pentru că ea a fost condamnată și din partea Românilor cu simțăminte mai bune; dar de altă parte trebuie să *anunț categoric, că demonstrații similare din partea elevilor pe viitor nu se vor putea permite*

„Rog deci pe Exelenția Ta, să binevoiască a aduce la cunoștința direcțiunii liceului, a teologiei și a școlii normale, acel ordin strict al meu, conform căruia tinerimei care studiază la Blaj, *pe viitor nu i se permite nici un fel de serbare publică, nici o petrecere, maiial, s’au întrunire publică, cu orice nume s’ar fi numind ea, decât numai în cazul când la cererea motivată înaintată prin Exelența Ta, se va da pentru aceea din parte-mi o permisiune specială.*

La cazul, că acest ordin, peste așteptare, va fi călcat, numai decât se vor lua măsuri de lipsă pentru închiderea institutului respectiv³.

¹ Ordinul a fost înregistrat la Blaj în 28 Iunie (1876) notându-se pe dos: „Ministerul de culte și instrucțiune oprește toate petrecerile din partea Junimii române studente în Blajiu sub amenințarea închiderei Institutului local“.

² În textul unguresc: *Iván Gyurgye, Bián Bazil s Dávid Avram.*

³ „Ezen rendelet, — nem várt áthágásának esetében, az illető intézet bezáratása iránt azonnal meg fog tételni a kellő intézkedés“.

„Exelența Ta în decurs de 15 zile îmi va înainta reversul scris cu mâna proprie a directorilor dela mai sus amintitele institute despre aceea că ordinul acesta le-a fost comunicat“.

Mitropolitul Vancea conform hotărîrii din ședința consistorială ținută în 4 Iulie, comunică rectorului seminarial precum și direcțiunii gimnasiali“ și celei dela „institutul preparandial“, acest ordin, cu acel adaus, ca luându-o spre știință și strinsă observare pe viitor, despre primirea ei (scriptei) în termin de 3 zile ab acceptis să ne subșterni revers“.

După aceasta mitropolitul răspunde din ședința consistorului din Blaj ținută în 8 Iulie 1876, sub nr. 1912. următoarele: „Exelenția Voastră domnule ministru de culte și instrucțiune publică“.

„In urma serbării ținute în Blaj de către tinerimea studioasă din loc în 14 și 15 Maiu a anului curent, în înțelesul rescriptului Exelenței Voastre din 24 Iunie 1876, adresat mie sub nr. prez. 814, n'am întârziat a provoca direcțiunile respectivelor institute, ca reversul estradat despre primirea în copie a acelui ordin, să se grăbească a mi-l înainta pentru a Vi-așterne Exelenței Voastre.

Aceste reverse și anume cel extradat de rectoratul seminarului aclus sub %.2, cel estradat din partea direcțiunii liceului %.2 aclus sub %.2 și pe cel trimis din partea direcțiunii școlii normale %.3 aclus sub %.3. mă grăbesc a înainta.

„Dupăce Exelenția Ta în onorabilul ordin de mai sus, pentru neregulele cari s'au produs din partea pomenitei tinerimi, mă atinge și pe mine, nu numai direcțiunea respectivă, și își exprimă regretele asupra împrejurării, că noi n'am împiedecat prin o opreliște prealabilă producerea acelor neorândueli, mă simt îndreptățit, ba mai mult chemat — nu justificarea mea proprie —, deoarece har Domnului de aceea nici n'am avut și nici în prezent nu am lipsă, fiindcă eu m'am deprins a-mi face datoria, și orice fel de demonstrații, din ori ce parte ar obveni, le condamn din suflet.

Permisiunea recentă pentru ținerea serbării obicinuite de până acum din 14 și 15 Maiu, întrucât aceea e împreună cu manifestare publică și astel a fost recunoscută ca aparținând în sfera de activitate a jandarmeriei, nu s'a dat nici din partea direcțiunii respective, ci referitor la aceea respectivii au fost îndrumați totdeauna la forurile interesate, cari singure sunt chemate a da permisiunea ce se cere; mai mult constatăm nu-

mai un fapt, atunci când spunem, că opinia publică e aceea, că oficiul pretorial din loc în fiecare an a examinat vorbirile pregătite pentru această serbare, și le-a permis după cum a aflat de bine.

„Pentru a adevăra întru câtva aceasta, fie de ajuns cerea care a fost înaintată pretorelui din Blaj din partea tinerimii respective, în chestiunea serbării pe care voiau să o țină în zilele de 14 și 15 Maiu din anul trecut — 1875; pe care, după ce numai de prezent am putut ajunge în posesiunea ei, acud cu toată cinstea sub $\%_1$, tot aceasta o adevărește cercarea oficioasă de sub $\%_2$ adresată din partea oficiului pretorial, direcțiunii liceului din loc, sub nr. 691 din 12 Septemvrie, anul trecut, 1875, în care recunoaște, că i-a ajuns la cunoștință, că ținerea acelei serbări a fost interzisă din partea direcțiunii, și cu toate acestea respectivul oficiu pretorial, a permis tinerimii ținerea serbării interzise din partea respectivei direcțiuni școlare, după cum apare din rezoluțiunea pretorelui, scrisă pe rugarea sub $\%_3$.

„Toate acestea încredințându-le la aprecierea simțului de dreptate a Exelenției Tale, cred că judecata osânditoare a Exelenției Tale, care ar fi ajuns la cunoștință într'o formă mai domoală, dacă înainte de aducerea ei am fi fost întrebați și noi; putând fi convins Exelenția Ta și ori cine altul despre aceea, că Exelențiile Voastre nu doriți mai ferbinte, convențuirea și buna înțelegere pacinică și frățască decât noi, cari muncim ziua-noaptea.

„Că apoi nici superiorii și partizanii altor institute nu pot stăpâni toate împrejurările, ne sârvesc de mărturie acele fapte cari s'au petrecut în ani trecuți pe lângă interzicerea forurilor superioare, din partea tinerimii studioase dela universitățile din Budapesta, Viena și Zagreb și totuși, la aceia dacă a fost cazul să se amenințe, aceea amenințare s'a făcut la adresa vinovaților, dar nu la adresa existenței institutului, care conform concepției noastre, pentru transgresiunile cetățeniei noastre. pentru transgresiunile unora chiar așa nu poate fi pe deplin pedepsită, pe cum nu poate fi condamnat însuși statul pentru transgresiunile cetățenilor săi.

„De altmintrelea să fii liniștit Exelenția ta în privința aceea, că noi ne vom îndrepta toate gândurile și cuvintele noastre într'acolo, ca la acest institut gr.-cat. român, care pre cum experiem, numără așa de puțini partinitori, să nu se comită

nici o transgesiune, de atare natură încât să poată atinge în existența sa cu pedeapsa ce s'a pus în vedere nici însași existența bisericii gr.-catolice, nici cultura naționalității române.

La celelalte primii etc.“

Cu aceasta chestiunea sa închis. Școlile din Blaj au fost salvate, dar serbarea de 3/15 Maiu a murit în forma ei de mai nainte. Abia câte un răzleț drapel tricolor mai vestea amintirea zilei de 3/15 Maiu. Tinerii cari prin atitudinea lor de naționalism intransigent au produs descărcarea furiei românofobului ministru Trefort, au fost siliți să treacă în mod clandestin Carpații în țara fraților liberi¹⁾. Pe când însă manifestația externă au fost stânjinită, sufletul înflăcărat al generațiilor de elevi din școlile Blajului, nu l-au putut înlănțui. — Citez un exemplu, un elev din cl. IV liceală²⁾ în ziarul său contimporan, vorbind despre 3/15 Maiu 1877 numește acest an „afurisit de prevedința dumnezeiască“, an în care în ziua de 3/15 Maiu „junimea studiosă a avut zi ordinară de prelegeri“ și priveau „cu sufletul junghiat din ferestile claselor la un mic stindard care noaptea în secret a fost pus (la Piatra Lib.) de un adevărat fiu a lui Traian“... Se plânge și el de ordinațiunea ministerială care „ne-a oprit serbarea națională, ne-a oprit conductul, ne-a oprit a mai plânge publice faptele martirilor noștri, ne-a oprit dela orice petrecere publică cugetând că noi vom peri prin aceea, dar să țină minte; ei prin aceasta au voit să stingă focul din noi, dar l-au aprins mai tare. — Această ordinațiune o vom păstra scrisă pe inimile noastre, și nu o vom sterge de-acolo, până când nu vom răsbuna această purtare tirănească față de noi. — Facă ce vor vrea cu noi, dar să-și aducă aminte, că deja s'a umplut pocalul și după aceasta trebuie să se golească. Timpul suferințelor s'a umplut și sperăm că nu mult vom mai aștepta, până vom goli noi pocalul lor și-l vom pune cu gura în jos ca să nu-l mai poată umplea în veci“.

Astfel era în stare să simtă și să scrie un elev de clasa IV din 1877. — În el trăia o credință nestrămutată, că va veni

¹⁾ Cei trecuți sunt Ioan C. Bianu, prof. univ. București, membru și bibl. Acad. rom., Dr. Vasile Bianu fost medic primar al spitalului I. C. Brătianu din Buzeu, azi senator; Gheorghe Secășiu (Secășan) prof. la liceul din Tulcea; Gheorghe Iovian (Ivan), prof. la liceul din Bacău. — N'a rămas dincoace decât Avram David, care făcând teologia în Sibiu a fost preot în Sebeșul săsesc.

²⁾ Nicolae Pop Secășanul, azi profesor la Școala normală de aici.

o zi de plată și răsplată. — Păharul asupritorilor noștri s'a umplut, soldatul român la pus cu gura 'n jos — iar grija generațiilor de azi și de mâine. — este și va fi, să nu-l mai poată umplea tiranii în veci.

Ce bucurie au putut simți toți acei tineri elevi din anii 1876, 1877, azi moșnegi bătrâni, cari au putut azista la acest triumf a justiției imanente pe care ni l-a servit războiul pentru întregirea neamului și cari au putut și pot vedea cu ochii reînvierea în stil cu mult mai mare a mărețelor serbări de 3/15 Maiu, din copilăria lor.

Ei ne-au păstrat credința într'un ideal; — acest ideal realizat, — noi să ne arătăm vrednici de el.

Dr. CORIOLAN SUCIU.

Pe căile rătăcite ale științei.

Sunt câteva decenii, de când știința îmbărbătată de succesele obținute prin descoperirea de numeroase legi și forțe din lumea anorganică necunoscute până atunci, se crezu îndreptățită se abordeze și *enigma originii vieții și a problemelor înrudite cu ea*, ca singură autoritate competentă de a le rezolva.

Mișcarea pornită în felul acesta, avea să rămână pe bază pur rațională, și susținută de date pozitive, trebuia prin urmare să elimineze din deslegarea problemei orice concurs supranatural și să înlăture orice explicație bazată pe credința religioasă.

Se inaugurasă astfel în mod tacit o campanie antireligioasă în toată forma, condusă cu armele și sub marca științei în jurul unei chestii de ordin natural-filosofic, din care motiv mișcarea aceasta științifică se poate considera, ca continuarea campaniei, purtată de enciclopediștii și filosofii veacului al XVIII-lea cu scopul de a scoate pe Dumnezeu din rostul lumii sau de a-l confunda și cufunda printre creaturi.

Dar, să vedem mai departe, cum înțelegea știința să rezolve problema vieții.

Căile și metodele erau felurite, precum felurite erau și școlile, la cari aparțineau cercetătorii.

În special se lucrează în două direcții, cu două scopuri deosebite, unul: de a clarifica misterul ce învălue originea vieții, și altul: de a deslega problema originii omului — cel mai

tipic reprezentant al vieții cu întreaga ei manifestare biologică: vegetală, animalică și propriu zis umană, și cu poziție privilegiată în ordinea creaturilor.

Nu vom urmări aci cercetările făcute pentru rezolvirea chestiunii a doua. Pentru ajungerea la țintă, învățații preferară aci calea bătută de istorie și geologie și adoptară o metodă foarte simplă, întrebuițată mai înainte de către naturaliști, la construirea seriei evolutive a speciilor.

În felul acesta se căuta deci să se stabilească și fazele de dezvoltare ale speciei umane, suind adecă în mod invers dealungul seriei tipurilor cunoscute, și reconstruind — prin reînvierea tipurilor intermediare dispărute — continuitatea întregii serii până la originile sale.

Rezultatele nu întârziară să se arete. Cine nu-și mai aduce aminte de faimoasa descoperire a fosilelor omului primitiv dela *Neanderthal*, din care un abil desemnător reconstrui tipul semi-simian și semi-uman al *pitecantropos*-ului, ce ilustra la timpul său toate revistele și vitrinele capitalelor mari, lăsând pretutindeni impresie adâncă, mai ales în tineretul totdeauna avid de senzații și crezător în imaginații.

Îl contemplasem și eu undeva, cred, într'o revistă germană și nu i-am uitat nici astăzi înfățișarea erculeană: capul ca de bizon acoperit cu o puternică podoabă de păr în disordine (caracter uman); peptul lat și pârros, statura mijlocie adusă puțin înainte și echilibrată stângaci pe două picioare robuste, îndoit nișel la genunchi, până la înălțimea cărora atârnav două brațe tot așa de pârroase și prea lungi pentru vânjozitatea lor. (Caracter simian).

N'a uitat apoi ingeniosul desemnător nici de importanța mediului, sugerată de doctrină, așezându-și creatura în mijlocul unei vegetații virgine preistorice, ca astfel cu atât mai sugestivă să fie iluzia.

Nu era deci ușor să te sustragi sugestiei acestei reclame, în care era în mod atât de abil armonizată opera fantaziei cu calculul premeditat al științei falșate.

Astfel tipul omului primitiv reconstruit de romanticismul științific reclamagiu și propagandist, nu era un simbol, ci o credință, într'o vreme când lipsea controlul și critica obiectivă.

Generația, care văzuse pe Miss Pastrana, pe această creatură nenorocită, cu înfățișare de maimuță, de care se deosebia numai prin o cruce, ce-i atârna la gât, — purtată de un impresar fără suflet din oraș în oraș și arătată pe bani ca un alt exemplar viu al *pitecantopros*-ului — era prea viu impresionată de aceste descoperiri, ca să nu creadă ochilor, ceea ce profesau și învățau savanții: *originea omului dela maimuță*.

Nu ne îndoim că vor fi și învățați, cari, cu toată simpatia ce o aveau pentru noua teorie, mai degrabă prefereau o descendență de dată mai nouă și mai puțin științifică dela cutare

biped uman, decât una veche pierdută în negura vremii și dela un patruped, care numai așa la întâmplare, când, poate își caută hrana prin crăcile arborilor, — s'a trezit deodată la conștiința de sine și la uzul rațional.

Tot asemenea, suntem convinși, că nu vor fi lipsit nici dintre cercetători de aceia, cari, până când admiteau posibilitatea originii omului dela mămuță, în ce privește asemănările corporale și unele atitudini instinctive, stăteau totuș la îndoială, când era vorba de personalitatea lui morală și intelectuală, atât de caracteristică speciei umane.

Dar cu toate acestea aproape nimeni nu combătea serios exagerările și netemeinicia acestor descoperiri. Numai filosofii școlii catolice se ridicară hotărît întru apărarea tezei tradiționale, protestând contra abuzului și neseriozității noii doctrine, ce degradează și profanează originea omului.

Discuțiile ce se aprinseră apoi în jurul acestei probleme, între tradiționaliști și evoluționiști se sfârși în lipsa de alte probe mai convingătoare, cu învingerea punctului de vedere tradițional religios, exprimat în modul lapidar cunoscut în cărțile sfinte: «iar în ziua a șaptea a creat pe om».

Aceasta nu împiedecă pe evoluționiști ca pe baza aceasta șubredă să continue mai departe cercetările și să clădească noi teorii și sisteme, ca nelipsitele *epoce preistorice* din manualele școlare, cunoscute sub denumirile: *de piatră, bronz și de fier*, menite să perpetueze descendența omului dela animal făcându-l să evolueze lent dealungul acestor epoce de mii și milioane de ani, ducânduși traiul aspru de animal în jurul adăpostului lui din peșteri și ajutat de uneltele lui de piatră și de os, până ce ajunge la faza istorică.

Nimeni niciodată n'a dovedit *existența succesivă a acestor epoci*, în cari istoriografii și paleontologii așează ca în niște cutii artificiale notele caracteristice și felul de trai al popoarelor sălbatice și nomade, cari își trăiesc astăzi epocile lor de piatră și de bronz, în mijlocul civilizației scripitoare din epoca electricității a neamurilor de aceeași specie.

Din contră, e un adevăr indiscutabil, că ori unde s'a arătat cândva omul pe globul pământului, pretutindenii *găsim epocile acestea contemporane*, ca vetre de lumină și întunec din viața milenara a omului.

Acesta e adevărul istoric, ce-i dincolo de el, e numai imaginație și fantezie.

Cu toate acestea epocile stau, sistemul acesta artificial se menține și se învață oficial în școală, ca un rezultat al teoriei evoluției, pe care profesorii talentați îl împodobesc cu o exuberanță de culori și de amănunte culese din lupta pentru existență a omului de acum cu natura, dar prezentându-le ca petrecute dincolo de zarea istoriei.

Or, aceasta nu e știință, ci poezie. Știința are însă lipsă de ea, pentru că adoptând teoria evoluției generale și trăgând

în curentul ei și pe om, se punea dela sine întrebarea: când și cum a evoluat omul, din patruped inconștient, până ce a ajuns la faza de conștiință.

Iată dar unul din multele motive, cari fac necesară pentru știință menținerea acestor epoce.

Dar în sfârșit atâta evoluție — deși nu mergem până la *patrupedul inconștient* — admitem și noi, care în urma urmelor nici nu e o evoluție, ci progres, și nimic mai natural, decât admiterea acestui progres. Pentrucă nimenea nu și-a închipuit vre-odată astfiet de rigide speciile, ca tipurile lor să nu poată evolua progresiv conform forțelor imanente lor, până la limitele supreme ale speciei, precum nimeni nu va putea susține că acelea nu pot devolua regresiv, până la limitele infime ale speciilor.

Ceeace nu putem concepe în această evoluție a tipurilor fie progresivă, fie regresivă, este împingerea ei dincolo de limitele speciei, așa că: pecăt ne pare de absurdă devoluarea omului de acum în starea de măimuță, tot așa de imposibilă ne pare evoluarea lui ascendentă în *Übermensch*-ul în supra-omul de altă specie, imaginat de vizionarul Nietzsche.

Este deci o depărtare ca între cer și pământ, între evoluția tipurilor, generatoare de varietăți nesfârșite și de progrese interminabile, ce produse aproape sub ochii noștri tipurile: mulat, mestic și creol, prin încrucișarea rasei albe, cu cea neagră și cea roșie — și între evoluția omului din măimuță, ceeace implică o trecere din starea aconștientă la cea conștientă a speciei umane... *Aconștiința și conștiința*: iată deci cei doi termini extremi între cari este posibilă evoluția.

Or, speciile preistorice amintite numai aceasta transmutație n'o dovedesc, fiindcă ele presupun deja formată *conștiința* și *inteligenta* speciei umane. — Și de fapt: oricât ar fi de neînsemnată fabricarea primei securi de cremene, întreprinderea primei săgeți de os, ori producerea primei schinte, prin frecarea a două vreascuri, cu cari își începe întâiul om lupta pentru existență ele dovedesc aceeaș iugeniozitate în judecată, aceeaș conștiință de sine, aceeaș aplicare rațională a forței la fabricarea mijloacelor, și la aplicarea lor pentru ajungerea scopului, ca fabricarea tunului, a mașinei de cusut, sau a chibritului de către omul timpurilor noastre.

Prin urmare epocile acestea nu numai că sunt insuficiente pentru a dovedi devenirea speciei umane prin o transformare lentă de mii sau milioane ani, dar nu s'niçi măcar potrivește pentru a indica procesul acesta evolutiv. Așa că singurele epoce posibile și ca probe ale evoluției și ca denumire ar fi: epoca *preconștiinței*, a *semiconștiinței* și *conștiinței umane*, la care s'ar putea adauge cele trei preistorice: de piatră, bronz și de fier.

Cine poate însă cunoaște întinderea și cuprinsul acestora? Cu ce date s'ar putea dovedi existența lor? Iată dar, încă odată

dovedit, cât de ușor este a făuri teoriile, și cât de greu de a le confirma cu probe.

Stă deci adevărul: »*Nici o evoluție dincolo de limitele speciei*«.

Cu toate acestea omul rămâne și pe maideparte fătul evoluției. Acest fapt știința și-l-a octroat și faptul nu mai poate fi schimbat. Situația lui deci trebuie clarificată.

O parte din sarcina aceasta a revenit *antropologilor*, cari concomitent cu cercetările paleontologice, căutau să precizeze asemănările și deosebirile organice dintre tipul simian și cel uman, în vederea înrudirii lor. In acelaș mod *fiziologii și psihologii* și alți învățați studiau viața lor internă, forțele și funcțiunile fiziologice și psihologice, valoarea instinctului și a rațiunei, esența conștiinței și a libertății voinței, condițiile eredității etc.

Rezultatele cercetărilor antropologice deși erau de-o importanță relativă, totuș reușiră să precizeze multe puncte de apoiere. Așa, cu ajutorul *cronometriei* și aplicarea unghiului capital fixează cele trei tipuri comune ale speciei umane, dela cari se aruncă o punte de trecere la tipul simian, cuprinzându-l cu unele corecturi în una din aceste forme. Tot așa prin măsurarea cavității craniului, a greutății crerului și a analogiei celorlalte organe, găsiră o cale de a micșora deosebirile dintre aceste două tipuri. In urma acestora teoria evoluțiunei ajunse să fie în punctul acesta de o elasticitate foarte mare, unde regula generală venea să întărească excepțiunile și excepțiunile regula.

Nu tot așa de ușoară și încoronată de succes a fost munca fiziologilor și psihologilor. Deosebirile ce se arătau aci arau atât de isbitoare încât, se poate spune, că rezultatul cercetărilor a fost simplaminte dezastros pentru rezolvarea problemei. Omul peste tot se prezinta ca o moară modernă având o mașinărie complicată: de cazane, roți, butoane, site, pentru automișcare, triare, măcinare și cernere, toate ingenios și armonice încheiate, ca să poată da făina cea mai fină și de cea mai bună calitate; până când tipul simian se prezintă sărac și simplu ca o biată râșniță.

Asămănarea e rustică, dar ea explică totuș, dacă se raportează la funcțiunile psihologice ale ambelor tipuri. Prăpastia constată între ele, le va separa pe vecie, rămânând una într'o atmosferă de lumină, de avânt și de reoglindare în sine însași, iar cealaltă în lumea mută a instinctelor oarbe, a mișcărilor silnice și inconștiente — lipsite de merit și de răsplată.

* * *

Dar rațiunea neadmițind supranaturalul și rămânând încercuită în logica-i de fier și incapabilă de a judeca decât în forme clare și precise, fie acele bazate pe date pozitive, fie inventate sau teoretice, nu se putea despărți de teoria evoluțiunei, singura, care îi mai putea servi de călăuză, și la a cărei lumină reflexă mai putea să dibuiască în haosul ce învăluie misterul vieții.

A continuat deci mai departe cercetările pe alte terene cu alte metode și în cadrele altor teorii și ipoteze.

Teoriile și ipotezele! Iată încă o proprietate a sufletului omenesc singur capabil de a și-le imagina.

În fapt teoriile și faptele au condus pe om la atâtea descoperiri de înșămnătate nebănuită, depărtându-l în chip nemărginit de obârșia presupusei sale origini care rămase veșnic aceeași, și tot ele l-au purtat în același timp pe atâtea cărări rătăcite, și cu urmări regretabile.

Am urmărit până aci în liniamente generale fazele acestor rătăcirii, fără a intra în amănunțele lor.

Intr'un articol viitor vom cerceta greșelile biogenetice re-feritoare la originea vieții.

Dr. VICTOR BÎRLEA.

Sângele Preoților.

O „Prefață“ de HENRY BORDEAUX.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

III. Combatanți.

Un număr foarte mic de seminariști a urmat școala militară, în timpul serviciului militar. Astfel preoții, în cea mai mare parte au fost mobilizați ca simpli soldați, sau ca infirmieri sau brancardieri, numai câte unii ca sergenți sau corporali. Las la o parte pe preoții militari (aumoniers). Cât privește pe ofițerii-preoți, ei ocupă un loc important în Cartea de Aur. Și câți au refuzat o înaintare, care nu le trebuia, de care modestia lor se feria, și au preferat să rămână în trupă, lângă inimile, cari se deschideau mai iute, ale camarazilor!

Soldați sau subofițeri, le răsfoiesc notițele, oprindu-mă ici-colea la una sau la alta: un preot, Amiot d' Angers, azi profesor la micul seminar din Beaupréau, sergent, care primește medalia militară, pentru că a forțat trecerea peste l'Aisne prin focul dușmanului și a pătruns în satul Balhan, „unde el contribuie în mare măsură la capturarea întregii garnizoane“; un Părinte Andrei, din Missions Étrangères, astăzi aflător în Tibet, care în 29 Septembrie 1918, comandă o patrulă de avant-gardă și menține contactul cu inamicul cu tot focul mitralierelor și cu tot focul de baraj; un Frate Auberge, dintre

Frații Mici ai Mariei, caporal, care stinge un început de incendiu într'un adăpost pentru munițiuni sau care ia comanda secțiunii sale, șefii căreia fuseseră intoxicați și reușește să o aducă înapoi; un preot Audrain, din Versailles, plecat ca simplu soldat, ajuns aspirant, cavaler al Legiunii de onoare, anunțat cu ordin de zi de șase ori, rănit de două ori, care în August 1918 însoțește carele de asalt și pătrunde împreună cu ele în fortificațiile inamicului; un preot Azais din Albi astăzi profesor la școala Sainte-Marie, interpret la armata engleză, anunțat de trei ori și decorat cu medalia militară engleză, care la Sailly-Saillisel, în 27 Februarie 1917, se duce sub privirile dușmanului, să caute corpul unui ofițer francez și care se oferă de bunăvoie pentru legături între infanteria franceză și infanteria britanică..

Aceștia, cel puțin s'au înapoiat. Trecutul, despre care ei nu vorbesc, le împrumută o autoritate secretă. Dar câți preoți tineri au ramas pe câmpul de luptă, a căror lipsă se simte în viața spirituală a Francezilor, sau mai bine zis s'ar simți, dacă sacrificiul morților nu ar avea putere de rescumpărare și de exemplu! Tineri seminariști zeloși, radioși și veseli, ca acel Babourd din Poitiers, rănit de cinci ori, ucis în 7 Maiu 1916 la cota 304, sau ca Balanța din Marseille, „pe cât de modest pe atât de curajos, totdeauna gata pentru misiuni periculoase“, vânător excelent, apoi caporal, apoi sergent, anunțat de patru ori și distins cu medalie militară, care cucerește cu secția sa șanțuri și care e zdrobit de un obuz la Seboncourt, în 17 Octomvrie 1918, aproape pe pragul armistițiului. Sau preoți, cari intraseră în slujba grea a sacerdoțiului, plini de experiență în directivarea sufletelor, ca preotul Bocqueraz directorul instituțiilor diecezane din Chambéry, pe care l-am întâlnit înainte de războiu și a cărui extraordinară influență am simțit-o îndată. Nu era sănătos, dar voia să însoțească peste tot locul regimentul locului său natal, pe cel al 97-lea. Sergent, șef al grupului de brancardieri al corpului, preot militar voluntar, a luat parte la ofenziva dela Artois, la apărarea Verdunului, la ofenziva din 16 April la Chemin des Dames, la a dona Marne, la Montagne de Reims și rănit, stors de puteri, după ce a mers până în capăt, a murit la 24 Septemvrie 1918 la o ambulanță în Châlons sur Marne.

Cele șapte anunțări prin ordin de zi ale sale, dintre cari una pentru medalia militară și una postumă pentru Legiunea

de onoare, ne spun cam ce a fost el. Ai crede că citești strofele unei poeme. Sau mai bine zis ele ar fi un *ex voto* atârnat la altarul unui sfânt, de un întreg regiment. Se vorbește în ele de bravura lui legendară, de modestia lui, de devotamentul lui, dar mai ales de acțiunea lui binefăcătoare asupra celor din jur. Ascultați cuvintele de remas bun, pe cari le îndreaptă celui mort familia sa militară: „Suflet de apostol, el a exercitat prin vorbă sa inflăcărată, o influență considerabilă asupra regimentului său, stimulând și stărnind în el neîncetat cele mai nobile sentimente prin credința sa patriotică și religioasă. Fire de o bărbăție și de o abnegație admirabilă, el pleca de bunăvoie la toate atacurile cu valurile de asalt, petrecea zilele și nopțile de luptă în primele linii, ridicând chiar și pe răniții dinaintea frontului, întărind spiritele dedicându-se cu totul chemării sale. Zdrobit de un astfel de traiu, care nu l-a cruțat de loc, nu a lăsat să fie evacuat decât la ultima limită și a murit stors de puteri câteva zile în urmă. Lasă regimentului 97 o amintire nepieritoare.“ Și astăzi încă, foștii luptători din 97, când îi pronunță numele, rămân pe un moment în tăcere. Lipsesc cuvintele de a spune, cine a fost acest mort. Dar ochii se umplu de lacrimi. Din depărtare, din cealaltă lume el înalță, el nobilitează neîncetat.

Nu am resfoit în *Cartea de Aur*, decât primele două litere, destul de departe pentru a întâlni acolo între morți un preot Bocqueraz. Caut acum ofițerii. Sunt nenumărați și cum nu aceasta le era cariera și cum ei erau lipsiți de ambiție, și înaintau în armată aproape numai de forță, ei formează o elită și alegerea între ei e grea. Cei mai tineri, asta se simte, au fost captivați mai mult de această nouă viață. Devin ofițeri de carieră surprinzător de buni: seminariști tunari de tranșee sau comandanți de baterie, ca un oarecare locotenent Albouy sau un sublocotenent Dagouassat, Lazarist, eșit din Fontainebleau; preoți comandanți de companie, ca cel Aubin din Nantes, care primi în Decembrie 1914 sabia de onoare oferită de *le Figaro* plutonierului celui mai merituos și care s'a distins mai mult după aceea, fiind grav rănit și continuând să-și conducă secția, apoi comandând o companie de mitraliere din linia primă, și când ea fu decimată și piesele ei fură deteriorate retrăgându-se luptând; sau ca Bignonet din Poitiers, profesor de liceu, care ia comanda în vălvătaia luptei, după ce căpitanul e ucis; sau ca Boulêtreau din Angers, care pătrunde cel dintâiu în sate pentru a le lua cu asalt; sau cel

Brahic, vicar la Aigues-Mortes, care încă în 1914 ese din a-dăpost și se preumblă liniștit în focul inamicului pentru a calma enervarea oamenilor săi și pentru a le da mai mult curaj și care în anii următori se arată șef de primul ordin; un profesor Bachelier din Augers, care conduce un car de asalt prin ceață spre un cuib de mitraliere, dă peste un 77, primește în tankul său trei obuze de aproape de tot, sare rănit în o groapă cu mecanicul său și găsește posibilitatea de a-și readuce tankul; un Codol, vicar intrepid; un Condammin, specialist în a da ajutoare; un Cousin vicar, orgoliul regimentului său; un căpitan Delaitre, profesor, șase răniri, ucis la cota 304; un Duval-Arnould, un de Gailhard-Bancel, nume cunoscute, sânge generos, inimi deschise; un Gaynard din Misiunile Africane din Lyon, care ucide cu mâna sa pe ofițerul dușman: cine încă? sunt preamulți.

Dar încetul pe încetul se face lumină în această pădure. Acești oameni nu caută moartea. Ei sunt stăpâniți de caritate și printre anunțările acestor ofițeri, iată, găsești foarte multe cari fac aluzie la fapte, în cari regăsești pe preot. Preotul Boismard, vicar în Segré, este medic. „El, spune o anunțare, adaugă la conștiința de preot, probitatea unui medic și vitejia unui soldat“. Fu ucis, pe când îngrija un rănit în linia de foc. Preotul Bouchard din dieceza de Bourges, sublocotenent stegar, caută pe răniți în linia de foc, îi readuce în spate, scapă pe cei îngropați. Preotul Boulan este vicar la Notre-Dame du Sacré Coeur în Valenciennes. E la postul său cu ocazia invaziunii germane (24 August 1914) și scapă patruzeci de soldați francezi, cărora le ușurează evadarea. Apoi părăsește orașul, se pune la dispoziția comisiei de recrutare din Béthune. Caporal, sergent, sublocotenent, e nu numai șef excelent, dar are mania de a salva pe alții: rănit la Verdun (24 Oct. 1916), nu se ocupă de sine, sprijină și îngrijește pe un alt rănit. La atacul unei ferme (Maiu 1918), se duce singur în ajutorul răniților săi și salvează doi. Medalie militară, Legiunea de onoare, șapte anunțări. Rănit iarăș, de astădată de moarte, în 9 August 1918 în fața localității Le Frétoy (Oise), pe când își ducea secția la asalt, moare a doua zi la ambulanța din castelul Plessis-Villette.

Aș putea înmulți exemplele. Aproape totdeauna, în aceste anunțări de preoți ofițeri sau soldați, se întâlnește o sete specială de sacrificiu, un avânt de frățescă caritate pentru acei, cari sufer.

IV. Aviatori.

Oare nu merită un capitol aparte, acești aviatori-preoți? Dar pe notițele lor văd aproape totdeauna crucea mică, care indică moartea. Foarte puțini au supraviețuit și cel mai mare dintre toți, ieromonahul Bourjade, muri nu de mult în depărtare. Deja d. Jean Guiraud în cartea sa *Clerul și Congregațiunile în serviciul Franței* semnalase cazul acestor călugări sau preoți avântați în văzduh. El cita cazul preotului Michaud, ofițer de artilerie, ordinar preot în primul său concediu și care la reîntoarcerea sa la front se oferă pentru serviciul de observator în aviație și pe preotul Mirabail, profesor la liceul Saint-Caprais, care trecu la cererea sa la aviația de apărare, apoi la aviația de bombardament: doboară avioane fokker și bombardează Metz-les-Sablons și Karlsruhe; la reîntoarcere din această ultimă expediție, pe care a trebuit să o facă cu un singur motor, fiindcă celalalt nu mai funcționa, a trebuit să aterizeze din cauza unei pane, și avu sângele rece să demonteze și să-și arunce mitraliera și să-și distrugă harta și hârtiile înainte de a scobori.

Dar morții! Sublocotenentul Cordonuier, dintre Redemptoriști, cu 413 ore de zbor deasupra liniilor, cu treizeci și trei lupte și cinci avioane la răboj; La pădurea Grand-Usages (16 April 1917), atacă un drakeu la înălțime de 200 metri și îl doboară în flacări, cu toate că mitralierele și tunurile își încruciașază focul asupra lui. Se scoboară aproape pe pământ, ca să bombardeze un tren dina oia liniilor dușmane și cantonamentele. În 5 Septembrie 1917 pleacă de cu noapte pe un aparat de goană, se scoboară la 400 metri deasupra obiectivului său și face să expodeze depozitul de munițiuni Thourout. Își face specialitate din aceste scoboriri periculoase și din aceste atacuri aproape de pământ a aglomerărilor inamice. În 30 Martie 1918, doboară un avion german în liniile lui. În 20 April, a treia învingere. În 4 Maiu, la nord-est de Montdidier, atacă șase monoplane și doboară al patrulea avion care cade în flacări. După optsprezece luni (de optsprezece luni) de lupte neinterupte și o a cincia victorie, a fost ucis în aer în 28 Iulie 1918, în o luptă în contra a patru adversari.

Iacă pe alții. Seminaristul Delin, dintre Eudiști, este mobilizat la subintendența din Rouen. El cere să meargă la front. Ca brancardier, e anunțat de trei ori, pentru că a mers

Înainte de șanțurile franceze, ca să-și caute camarazii, și pentru că a legat pe răniți pe loc în lupta de la Verdun, „sub bombardări de o violență ne mai pomenită“, și pentru că a cerut misiuni periculoase.

Atâta nu e destul: el solicită aviațiunea, face un stagiu la Pau, intră într-o escadră de goană și devine acolo sergent-pilot. „Model de curaj și abnegațiune, e ucis în luptă aeriană în 15 August 1918 și cade pe pământ inamic la vest de Moronvilliers.

Nu știi căruia să-i dai ramura de palmier. Părintele Garin dintre misionarii de Sacré-Coeur din Issoudun, s'a întors din Noua-Guinee. E mobilizat caporal-furier, dar ajunge curând subofițer la mitraliere. În lupta de pe Somme, își duce secția de mitraliere în noapte „dincolo de Bouchavesnes pe un teren plin de Germani“, se stabilește acolo „se menține, asigură ocuparea fermei Bois-l' Abbé. Mitralierele sale îi asigură trei anunțări. La finele lui 1917 cere să treacă în aviație. La începutul lui 1918 iață-l pilot de goană. Doboară succesiv trei draken, cu toate că era prezentă o escadrilă întreagă care îl urmărește. A fost doborât el însuși în 29 Octombrie 1918 în luptă aeriană, în o patrulare, când se aruncă spre un avion dușman.

Căruia să-i dai întâietatea? Ori cum, ieromonahul Bourjade, cu cele 24 învingeri reportate asupra aparatelor inamice și laudate oficial, cu cele 15 anunțări și cu rozeta sa de ofițer al Legiunii de onoare, îi întrece pe toți. Flacăra gloriei sale se înalță mai sus. Ea e mai arzătoare și strălucirea ei merge mai departe. Cași părintele Garin, părintele Bourjade e misionar de Sacré-Coeur din Issoudun în Noua Guinee. Mobilizat ca brigadier de artilerie, în curând sergent-major la cavalerie, trece la cererea sa la artileria de tranșee. E de față la Charleroi, ia parte la lupta de la Marne, la ofensiva de la Artois, e la Verdun, e pe Somme. Anunțat cu ordin de zi în artilerie, el cere aviația. Acolo face minuni. Sublocotenent, apoi locotenent cu titlu definitiv, el doboară în scurt timp patru drakeuri și un avion, apoi în o săptămână șase draken. Specializându-se în atacul baloanelor de observare inamice, le alungă fără zăbavă, le obligă să dispară, să se scoboare în grabă, când apoi, de cele mai multe ori le aprinde. În 18 Iulie 1918, câștigă a 14-a învingere; a doua zi în 19, mitraliera sa se împiedicase în cursul unui nou atac de drakeni,

dar reușește să o pună iar în funcțiune și în timp ce balonul să scoboare spre pământ, îl mai atacă încă odată și îl aprinde la mai puțin de 500 metri, dar e rănit el însuș de un glonte tras de jos. Abia infiripându-se, începe din nou. Perfecționarea apărării antiaeriane nu-l oprește. Trece peste baraje. În 1 și 4 Sept. incendiază două baloane de observațiune, în 16, alte două, în 1 Oct. iară două, apoi unul în 3, unul în 4, unul în 8. Armistițiul îl oprește la a 24 victorie. Anunțarea sa ca ofițer al Legiunii de onoare rezumă: „Ofițer de cea mai mare valoare, pilot de goană de o vitejie eroică, specializat în atacul baloanelor de observațiune dușmane, a adus servicii strălucite și prin numărul victoriilor sale și prin exemplul mirat, pe care l-a dat ca persoană. Patrusprezece anunțări. O rănire“.

Niște astfel de oameni, oare războiul i-a scos la iveală?

Războiul a putut arăta la sedentari, la funcționari, oameni de comerț, țărani, la muncitori, o energie ascunsă, o aptitudine de a vedea clar, de a se decide prompt, de a comanda, pe când din contră, oamenii sportivi nu au prestat, ceea ce se aștepta dela ei. Cu acești preoți însă lucrul nu stă așa. Ei în războiu sunt, ceea ce sunt în viața lor de toate zilele: atenți în examinarea internă și prin urmare limpezi la minte în mod natural, obicinuiți a renunța la confort uitându-se pe sine, apți de a servi și prin urmare de a primi toate misiunile, cele periculoase, cele dificile, cași pe celelalte. Gândiți-vă, ce este viața unui misionar în Noua Guinee, în Tibet, în China. El va fi deci cași acasă în aer, pentrucă nimic nu-l înspăimântă. Și, prin urmare, prețuiți la justa lor valoare serviciile pe cari aceiași oameni le-au adus și le pot aduce încă multă vreme fărăi lor, pe care ei o fac cunoscută și iubită în depărtări. Sunt eroi de ai războiului, cari reîntorși la viața lor „de toate zilele“, nu o mai socotesc demnă de oameni de talia lor și devin ușor aventurieri și desfrânați. Dar iată eroii cestelalți au fost destinați să îmbogățească această viață de toate zilele, pentrucă introduc în ea fermentul unei pasiuni divine.

trad. S. ULPAN.

Românii în eparhia Cumanilor.

În studiul nostru privitor la episcopia Cumanilor, nu putem trece cu vederea o scrisoare papală din 14 Noemvrie 1234, care se poate numi o adevărată revelație în mijlocul întunecului ce se lasă năbușitor peste trecutul nostru românesc în Muntenia și Moldova până la data scrisorii. Alcătuită după informațiile oficiale primite dela episcopul Cumanilor, și adresată tânărului fecior de craiu Bela, *rex iunior*, despre care avem știre că dela 1233 purta titlul de *rege al Cumaniei*, scrisoarea lui Grigorie IX cuprinde nu numai o interesantă constatare cu privire la Românii din dieceza cumană, dar și o îndrumare înțeleaptă a acestui element pe calea culturii apusene, în cadrele ritului răsăritean.

Din punct de vedere național, se constată documentar existența Românilor în Moldova și Muntenia la începutul veacului al 13-lea, ca o masă compactă, ca un element puternic, în stare să atragă la sine și să-și asimileze pe Ungurii, Secuții și Sasii superiori în cultură, cari, în căutarea foloaselor materiale, trec Munții Zăpezilor cu gândul de a rămânea cu Valahii din eparhia Cumanilor, făcându-se un singur popor cu ei. *Din punct de vedere religios*, Românii sunt arătați ca creștini, având aceeași credință cu biserica Romei. De aceea, papa nu-i socotește de *eretici*; iar în măsurile ce le ia spre mântuirea lor, nu face nici o aluzie la o schimbare de credință. Ei se deosebesc însă de credincioșii romano-catolici prin faptul că au *rituri* și *obiceiuri* deosebite, primind toate sacramentele dela niște pseudo-episcopi de *ritul grecesc*. Afară de aceasta, documentul nostru mai relevă că acești credincioși de ritul răsăritean, nu sunt în legătură canonică cu Sfântul Scaun, nici în împărțire bisericească cu singurul episcop catolic din țara lor, ci recurg pentru sfintele sacramente la pomeniții pseudo-episcopi *schismatici*. Ba mai mult: atât de mare e puterea lor atractivă încât își asimilează, și în privința religiei, pe Ungurii și Sasii veniți de dincolo, cari, făcându-se un singur popor cu ei, îmbrățișează ritul și obiceiurile lor religioase și primesc la fel cu dânșii, toate sacra-

mentele dela aceiași pseudo-episcopi schismatici, spre marea sminteală a catolicilor și spre scăderea nu mică a credinței în fața Cumanilor ¹⁾).

Pentru a pune capăt acestei sminteli, papa ia niște măsuri, cari numai împotriva Românilor n'au fost, ci erau menite să apere atât naționalitatea, cât și ritul lor. Căci, pentruca Valahii să nu mai aibă pricină de a primi sfintele taine dela acei pseudo-episcopi schismatici, Grigorie IX poruncește lui Teodoric, episcopul Cumanilor, să numească pentru Romanii din acea eparhie un episcop catolic „*illi nationi conformem*“, adecă de naționalitatea și ritul lor. Acest episcop va fi locțiitorul lui Teodoric în mijlocul Românilor și va sta sub jurisdicția lui bisericească, după statutele sinodului ecumenic din Lateran. Prin aceasta, pontificele Romei se referă la Capitolul al 9-lea al sinodului ecumenic XII (Lateran IV), în care se spune: „Dacă într'o dieceză trăesc națiuni deosebite, cu limbă și rit deosebit, atunci episcopul diecezan să aleagă bărbați destoinici, cari să țină serviciul divin pentru fiecare nație în limba și ritul ei. Nefiind însă permis ca în una și aceeaș eparhie să fie mai mulți episcopi diecezani, episcopul unei asemenea dieceze e împuternicit a da fiecărei nații câte un episcop catolic ca vicar“, adecă locțiitor al său în calitate de episcop sufragan de alt rit ²⁾. Teodoric trebuie să execute acest capitol în folosul Valahilor de rit grecesc din eparhia latină a Cumanilor ³⁾).

¹⁾ Hurmuzaki-Densusianu, Documente I, 1 pag. 142: „In Cumanorum episcopatu, sicut accepimus, quidam populi, qui Walathi vocantur, existunt. qui etsi censeantur nomine christiano, sub una tamen fide varios ritus habentes et mores, illa committunt, quae huic sunt nomini inimica. Nam Romaniam ecclesiam contempnentes, non a venerabili fratre nostro Episcopo Cumanorum, qui loci diocesanus existit, sed a quibusdam pseudoepiscopis, Graecorum ritum tenentibus, universa recipiunt ecclesiastica sacramenta; et nonnulli de Regno Ungariae, tam Ungari quam Teutonici et alii orthodoxi (catolici), morandi causa cum ipsis, transeunt ad eosdem, et sic cum eis, quia populus unus facti cum eisdem Walathis, eo contempto, praemissa recipiunt sacramenta, in grave orthodoxorum (catholicorum) scandalum et deregationem non modicam fidei christianae“.

²⁾ Hefele, Konziliengeschichte, V (Freiburg i Br. 1863) 789—90. Capitolul a trecut în vechiul Corpus iuris ecclesiastici, c. 14. X. de officio iudicis ordinarii (I 31). — Acelaș sinod ecumenic (121) declară, în cap 4, că „mores ac ritus Graecorum, in quantum cum Domino possumus, sustinemus“.

³⁾ Hurmuzaki-Densusianu, loc cit.: „Ne igitur ex diversitate rituum pericula proveniant animarum, nos, volentes huiusmodi periculum obviare,

Pe lângă aceasta, papa îndeamnă pe Bela a stării ca Români să primească pe episcopul catolic de nenmul și ritul lor, pe care-l va desemna Biserica; iar el, Bela, va trebui să doteze pe acest arhieru cu venituri oneste și suficiente, *din veniturile pe cari prințul de coroană le primește dela Valahi*¹⁾.

În sfârșit, Bela e obligat, în virtutea jurământului din 23 Februarie 1234, a aduce la ascultarea Bisericii catolice pe schismaticii din țara lui, „*respectând ritul fiecărei națiuni*“; el trebuie să-și împlinească jurământul și cu privire la Români din eparhia Cumanilor²⁾.

Aceasta e însemnata scrisoare a lui Grigorie IX, din 14 Noemvrie 1234. *E glasul Pontificelui Roman pentru apărarea națiunii, limbii și a ritului Românilor de tendințe streine. Merită să punem în relief și fraza răspicată prin eare se spune că veniturile primite de Bela dela bieții Valahi, trebuiesc întrebuințate spre binele lor, pentru întreținerea unui episcop român-catolic ae rit răsăritean. Era aceasta, cum am spus dela început, o îndrumare a puternicului element românesc pe calea culturii apusene în cadrele ritului răsăritean.*

Dr. IOAN FERENȚ.

ne praefati Valathi materiam habeant pro defectu sacramentorum ad scismaticos episcopos accedendi, eidem episcopo nostris damus litteris in mandatis, ut catholicum eis episcopum illi națiuni conformem provida deliberatione constituent sibi iuxta generalis statuta concilii vicarium in praedictis. qui ei per omnia sit obediens et subiectus“.

¹⁾ Hurmuzaki-Densușianu, loc. cit.: „et assignare sibi de redditibus tuis, quos ab eis percipis, sufficientes redditus et honestos“.

²⁾ Idem, ibid., pag. 128 N, 100; „Et eos, qui Romanae Ecclesiae in terra nostra sunt inobedientes, iuxta ritum uniuscuiusque nationis, qui non sit contra fidem catholicam, compellemus obedire Romanae Ecclesiae“.

INSEMNAȚI.

Ministerul de interne ia noi măsuri în chestia asociațiilor religioase. Se opresc adunările diferitelor secte religioase nerecunoscute. Ministerul de interne a trimis tuturor autorităților din țară următoarele instrucțiuni cu privire la executarea deciziei ministeriale 5734, în chestiunea asociațiilor religioase nerecunoscute de stat:

În timpul din urmă, am constatat că diferitele secte religioase a căror doctrină și practică religioasă nu întrunesc condițiile art. 22 din Constituție, țin adunări clandestine, iar pe de altă parte induc în eroare autoritățile, înfățișându-se ca adventiste și baptiste, spunând că sunt admise prin ordinerile de până acum ale ministerului cultelor și artelor.

Am constatat că deși acele secte au fost oprite prin diferite ordine ale ministerului, ele nu încetează a se întruni pentru a propaga doctrina lor periculoasă pentru Stat și a defăima bisericile recunoscute.

Deși acest minister, a dat mai multe ordine circulare în materie de secte religioase pentru orientarea autorităților publice și a celor interesați, am cuprins în o nouă deciziune toate dispozițiunile în vigoare, referitoare la sectele religioase. Din cuprinsul acestei decizii, rezultă că chiar și adventiștilor de ziua 7-a și baptiștilor le recunoaștem numai drepturile și libertățile pe cari Constituția le acordă asociațiilor religioase. Libertatea ce li-s'a acordat până acum și li-se acordă prin deciziunea de mai sus, nu înseamnă recunoașterea lor ca culte organizate; în privința aceasta, rămâne să se hotărască abia după votarea legii regimului general al cultelor, căci articolul 22 din Constituție dispune că raporturile dintre diferitele culte și stat, se vor stabili prin lege.

Prezenta deciziune, stabilește două categorii de asociații religioase: asociațiuni cu desăvârșire oprite și asociațiuni admise.

Sunt oprite cu desăvârșire adunările de cult ale următoarelor secte religioase:

Ad. art. I. pt 1. — Secta nazarenilor sau pocăiților, care a fost oprită prin ordinele circulare ale acestui minister cu Nr. 15831- 921 Nr. 6386 923. Aderenții sectei se pot cunoaște după mărturisirea de credință, apărută în anul 1920 în Lugoj și semnată de Antoniu Fodor din Huedin, Pavel Crișan din Ileana (jud. Arad) Teodor Zaharia din Nădlac, etc. Cartea lor de cântări are titlul: »Noua Harfă a Sionului«. Adunările sectei au trebuit oprite, fiindcă doctrina lor nu admite jurământul militar, se împotrivesc întrebuintei armiei chiar în timp de război și defaimază bisericile existente.

Aderenții sectei se găsesc în special în județele Arad, Bihor, Timiș-Torontal și Caraș-Severin.

Ad. 2. — Asociația internațională a studenților în biblie cu sediul la Cluj, strada Regina Maria Nr. 36, sub conducerea lui I. B. Sima, care a înființat societatea de editură »Viața« din Cluj. Sub numele acestei societăți se răspândesc în țara întreagă de către colportorii sectei diferite reviste, ca: Turnul de veghere, Epoca de Aur. Vârsta aurie, etc. Broșurile sectei sunt următoarele: 1. Calendarul turnul de veghere; 2. Planul divin al vârstelor; 3. Creierea lumii; 4. Milioane ce trăesc acum, nu vor mai muri niciodată; 5. Ce spun scripturile despre iad; 6. Un guvern de dorit; 7. Harfa lui Dumnezeu; 8. Cântările zorilor milenului, etc. Această sectă, fiind oprită, își răspândește ideile subversive prin broșuri, având între toate sectele, cei mai mulți colportori, care cutreeră toată țara.

Adunările sectei au fost oprite și prin ordinele circulare ale acestui minister Nr. 15831 și Nr. 90955 din 923. pentru că nu admite jurământul militar și învață că regii, guvernele, generalii oamenii științei, ar fi simple

unelte ale lui Satan, ca și bisericele. Secta preconizează izbucnirea unei revoluții universale, care pe ziua de 31 Decembrie 1925, ar pune capăt ordinii sociale existente. Secta are aderenți mai ales în județele Cojocna, Bistrița-Năsăud, Hunedoara și Mureș-Turda și se țin adunări clandestine chiar și în București, strada Ghiță Boiangiu Nr. 5 etc.

Ad. 3. Secta adventiștilor reformiști.

Este compusă din cei ce s'au desbinat de adevărații adventiști, numiți de ziua a 7-a. Ei s'au desbinat de adevărații adventiști fiindcă nu admit întrebuițarea armei în timp de război. Ea sunt și împotriva serviciului militar în timp de pace.

Conducătorii adventiștilor reformiști sunt Freiburger, Nicolici, Niță Saloara, Ghiță Manea, Ursescu zis și Ursan, Mihai Strezea și alții.

Ei se feresc a-și prezenta doctrina autorităților în drept, căci nici unul nu îndrăznește să-și ia sarcina de conducător al sectei, spre a nu fi luat la răspundere pentru deseale dezertări din armată ale membrilor sectei. Doctrina lor este tipărită în broșura »O scurtă lămurire a principiilor comunității adventiștilor de ziua 7-a, mișcarea de reformă«. S'a tipărit în București pe 40 de pagini în tipografia »Cultura«, din strada Câmpineanu. Au și o revistă »Păzitorul adevărului«. Această sectă este împotriva căsătoriei. Centrul ei este în București, strada Hagi Ghiță Nr. 88, unde predică Andrei Strezea. Ține adunări clandestine mai ales în județul Covurlui.

Secta adventiștilor reformiști, nu trebuie confundată cu secta adevăraților adventiști de sub conducerea domnului Petre Paulini

Ad. 4. — Secta Secerătorilor. Are aderenți absolut izolați prin Brașov și București, conduși de către Ladislau Veg. Ioan Benedek și Gheorghe Muntean. Oprirea se întemeiază pe împrejurarea că conducătorii au evitat să prezinte doctrina lor autorităților, în drept, spre a se vedea dacă nu aduce atingere ordinii publice, bunelor moravuri și legilor de organizare ale statului, iar pe de altă parte, au încercat să adune într-o unică grupare toate sectele din țară, inclusiv cele care refuză jurământul și serviciul militar.

Ad 4. — Secta Penticostaliștilor, având aderenți exclusiv în comuna Păuliș și Cuvin din județul Arad, sub conducerea lui Gheorghe Bradin. Doctrina esre tipărită în broșura de 14 pagini: »Declararea fundamentului adevărat«. Este oprită, fiindcă doctrina nu reprezintă credința tuturor aderenților ei, ci numai anumitelor persoane inițiate și nu oferă garanții suficiente de intrunirea condițiilor prevăzute în art. 22 din Constituție.

Ad. 6. — Secta Inochentistă, având aderenți foarte puțini în Basarabia, cu o doctrină absolut imorală, a fost oprită de autorități deja din anul 1910, când a apărut. Mulți aderenți ai sectei au săvârșit chiar acte criminale, ca urmare a doctrinei lor primejdioase.

Autoritățile administrative, vor avea să fie cu băgare de seamă cu nici una din sectele de sub ad. 1-6 să nu poată ține întruniri. Ni-se vor trimite tablouri despre toate casele de rugăciuni închise ale acestor secte.

Pentru cazul că autoritățile în anumite locuri nu ar putea stabili cu precizie dacă anumite secte cad sau nu în categoria celor oprite, se va cere avizul ministerului cultelor și artelor.

Ad. art. II. — Acest articol dispune ca asociațiunile baptiste și adventiste de ziua a 7-a să se bucure de drepturile și libertățile pe cari Constituția le acordă asociațiilor religioase în genere.

Pentru asigurarea controlului necesar și pentru a se putea evita orice neînțelegere cu autoritățile chemate a exercita controlul, am dispus următoarele cu privire la asociațiile baptiste și adventiste de ziua 7-a:

a) Predicatorii, al căror nume vor fi aduse la cunoștința autorităților administrative locale, să fie cetățeni, să se bucure de plenitudinea drepturilor cetățenești, să nu fi fost condamnați prin sentințe definitive pentru vre-o crimă sau delict.

b) Adunările religioase să se țină numai în casele destinate acestui scop și anunțate ca atare autorităților administrative locale.

c) Serviciile religioase, care prin natura lor trebuiesc săvârșite în afară de casele de rugăciuni, se vor face cu observarea strictă a dispozițiilor legilor și regulamentelor pentru ordinea publică, evitându-se orice acte ce ar putea aduce vre-o jicnire bisericilor recunoscute sau a constitui demonstrațiuni împotriva acestora.

d) Prozelitismul, turburând pacea și liniștea cetățenilor, este cu desăvârșire oprit.

e) Congresele asociațiilor amintite, se vor putea ține numai cu aprobarea ministerului de interne, după avizul prealabil al ministerului cultelor și artelor,

f) În mod provizoriu, până va înceta propaganda împotriva introducerii calendarului îndreptat, predicatorii vor funcționa numai în localitatea de domiciliu.

Pentru o mai bună lămurire a autorităților administrative, se face cunoscut că predicatorii baptiști se prezintă cu acte dela d. C. Adorian, care se întitulează președinte al Uniunii comunităților baptiste din România; predicatorii adventiști se prezintă cu acte dela d. Petre Paulini, care se întitulează președinte al uniunii comunităților adventiste de ziua 7-a din România.

Pentru toate celelalte secte, ce eventual s'ar ivi și nu sunt cuprinse în deciziunea amintită, autoritățile administrative, vor cere din caz în caz instrucțiuni ministerului cultelor și artelor.

Deoarece deciziunea amintită cuprinde toate dispozițiunile privitoare la sectele religioase, ordinele anterioare date de ministerul cultelor și artelor în această privință, se abrogă, rămânând ca autoritățile să se conformeze normelor stabilite în noua decisiune. (t).

Din Ungaria. — Viața socială amenințată de pericolul »divorțului«. Divorțul ca disolvant al societății moderne. — Căsătoriile moderne înainte și după război. — Cine divorțează. — Date statistice interesante și concludente.

Profesorul dr. Laky Dezső din Budapesta, a ținut acum câțva timp o conferință asupra »Divorțului« la »Societatea de Statistică« din capitala Ungariei.

Desigur că, după războiul mondial mai ales, problema divorțului este o chestiune caracteristică și deosebită importantă, de oarece ea este considerată de mulți ca un disolvant al societății. Ținând această conferință, profesorul ungar arată în mod documentat pericolul ce decurge din această situație nu numai pentru țara vecină, dar și pentru alte țări din lume, cari au suferit de pe urma războiului mondial.

Situația grea economică, slăbirea credinței și legăturilor morale și în fine nesiguranța ce domnește azi în societatea omenească, au contribuit la faptul ca membrii ei să nu mai privească căsătoria ca un act important în viața individului și pe care întregul edificiu al organizației societății, se sprijină de mii de ani încoace.

Mentalitatea ce predomină astăzi este că se poate privi căsătoria de azi ca ceva trecător, cu posibilități de rezezi schimbări ce nu lasă nici o urmă după ele în viața individului, deși întreaga politică a populațiunii unei țări se bazează pe căsătorii bune și durabile.

După ce prof. Laky examinează divorțul din punct de vedere științific, arată că: creșterea divorțurilor este un termometru ce reflectează, prin cifrele sale, decadența morală a societății și ne mai arată cu fidelitate adevărata stare economică a unui popor.

În Ungaria creșterea divorțurilor s'a observat la sfârșitul secolului trecut, lucru care coincide perfect cu încordări specifice economice naționale și mondiale.

Libertinajul se accentuează și mai mult cu punerea în aplicare a legii căsătoriilor din Ungaria, dela 1895, care dă curs liber divorțului și urmărilor lui. Dr. Laky studiază, în linii generale, situația Ungariei în raport cu alte țări: Franța, Germania, Anglia, Austria etc., unde spune că religia și condițiile sociale pun mari obstacole divorțului.

În Ungaria în 1906, proporția divorțurilor începe să crească, pentru ca să ajungă în urma suprimării dreptului de apel contra scutinței de divorț în 1907, la 152 la mie din 100,000 căsătorii.

El a observat că, mai ales în căsătoriile legate între tineri, se observă cel mai mare procent de divorțuri și, fapt curios, socotit ca un simptom general în toate țările, în chiar preajma războiului mondial.

Profesorul statistician, atribuie aceasta imblânzirii dispozițiilor legale în materie de divorț.

Totuș, în timpul războiului, cazurile de divorț s'au micșorat; probabil că bărbații, fiind plecați, n'au fost ocazii prea numeroase ca soții să-și manifeste în căsnicie divergențele de păreri. În acest timp însă criza căsătoriei, implicit a familiei, era în stare latentă, amorfă. După război ea a izbucnit cu mai multă furie.

În Ungaria ciuntită (!?), spune dr. Laky, statistica divorțurilor înregistrează procente catastrofale. Azi numărul divorțurilor este de două ori mai mare ca în Ungaria dinaintea războiului. La 100,000 căsătorii legale sunt 415 divorțuri, datorite situației mizerabile economice și în parte decăderii morale. O consolare trebuie să aibă ungurii că și în Anglia divorțurile au crescut de șase ori față de starea dinaintea războiului.

Prof. Laky mai arată că 60 la sută din divorțuri sunt intentate de bărbați. Din această cauză, spune el, femeile sunt înclinate să aibă frică de viitorul nesigur al căsătoriei, și deci să nu mai fie dispuse la măritis. S'a stabilit deasemenea că, în țara vecină cele mai multe divorțuri sunt intentate în primii cinci ani de căsnicie, ceea ce arată graba nejustificată, pusă la încheierea căsătoriei; precum și faptul că a nu avea copii sau cel mult unul sau doi, nu este un motiv de ezitare la deschiderea divorțului.

Cele mai multe cazuri de divorț se observă în pătura zisă inteligentă, pe când în clasa proprietarilor și economilor agricultori căsătoriile sunt mai durabile. Catolicismul împiedică, în proporție foarte mare, divorțul, căsătoria fiind declarată ca o taină sântă. Vin apoi în ordine regresivă, evreei și reformații! Căsătoriile mixte din punct de vedere al naționalității și religiei sunt cele mai puțin trainice, mai ales cele dintre evrei și creștini.

(Un.)

MISCELLANEA.

Bolșevismul și familia. Sistemele întrebuițate de către actualii stăpânilor ai Rusiei pentru dizolvarea organizației familiei.

Pentru a nimici cu desăvârșire organizația burgheză, bolșevismul caută în primul rând să dizolve alcătuirea familiei. De șapte ani lucrează în acest sens și când e vorba de distrugere, se pare că adeseori reușește. Astfel în Rusia copiii sunt luați dela părinți dela vârsta de 2-3 ani și dați prin azilurile comuniste pentru a li se face o educație specială comunistă. Într'un articol apărut de curând în „Debats“ găsim în această chestiune următoarele amănunte: — „Statul comunist care și-a luat sarcina creșterii și educației tineretului a dat evident faliment și în această direcție, cu toate numeroasele comisuni instituite pentru bunul mers al afacerii.

Comisarul poporului la departamentul sănătății publice, Siemașca, a sesizat comisiunea centrală pentru creșterea copiilor, asupra rapoartelor făcute de inspectorii sanitari cari au cercetat 19 aziluri de copii.

Constatările acestor inspectorii sunt atât de grave încât „Comisiunea“ a fost avizată sau să reorganizeze azilurile în termen de o lună, sau să le închidă.

Medicii au raportat complectă lipsă de măsuri igienice, cele mai indispensabile. Lipsă de hrană dentru copii; nici zahăr, nici lapte, nici carue, nimic altceva decât cartofi în toate zilele și numai de trei ore pe săptămână pâine.

Regimul spitalelor sovietice.

Toti copii de prin 19 aziluri, sunt bolnavi de râie și limbrici; 40 la sută dintre ei sufăr și de furoneuloză.

În azilele din Serpukov și din Kolomna, 30 la sută dintre copii sunt atinși de boli venerice.

Nu sunt nici paturi, nici saltele pentru acești copii abandonafi pe cari îi ocrotește Statul comunist.

Orfanii aceștia culeși de pe drumuri poartă un soi de uniformă din pânză de saci. Băieți și fete de 14—15 ani, gravide. Personalul de serviciu detașat la acele azile i-a părăsit pentru a nu avea răspunderea morală a celor ce se petrec acolo.

Svonul mizeriei copiilor răspândindu-se în străinătate, mai multe asociații caritabile au expediat haine și rufărie pentru ei. Dar taxele vamale bolșeviste au fost atât de mari încât azilele nu le-au putut plăti și au trebuit să răfuzе darurile!..

Pe lângă lipsurile materiale, statul comunist nu e în stare să ocrotească tineretul contra degradării morale: un proces scandalos judecat la 22 Aprilie la Moscova a relevat cum procedează personalul sovietic față de nefericitele pupile ale națiunii comuniste chiar în capitala țării.

De asemeni și recentul raport al delegaților socialiști englezi — n'a putut ascunde că imoralitatea tineretului este una din plăgile regimului sovietic.

Părerile „tovarășului“ Kamenef.

Cei cari au cercetat districtele din nordul Rusiei, au făcut constatări și mai dureroase încă: foametea a făcut ravagii pe lângă „politica de clasă“ ce a lăsat districte întregi pustii. Președintele consiliului de comisari ai poporului în Ucraina în raportul făcut la 12 Aprilie arată că sunt peste un milion de copii cari sufăr de foame în azilurile statului. Dar trebuie să se știe de asemeni că președintele Consiliului de Muncă și Ocrotiri, „camaradul“ Kamenef, a declarat că a făcut o descoperire îngrijitoare: — „Rusia este încă suprapopulată!“

(v.)

CRONICA.

Pelerinajul Românesc la Roma. In 19 Maiu c. au plecat din Timișoara în frunte cu epii de Oradea Mare, Lugoj și Gherla și sub conducerea directorului revistei noastre pelerinii români să se închine la mormintele apostolilor, la amintirile strămoșilor. In 22 Maiu la orele 14 vor sosi în cetatea eternă, unde pe lângă vizitarea minunatelor monumente de artă, pe lângă comemorările naționale dela Columna lui Traian și dela mormântul lui Inocențiu Micu Clain vor asista și la sărbătorile unei canonizări, și la serviciul religios român în biserica Vaticanului. Primiți în audiență de S. S. Piu XI se vor înapoia peste Florența și Veneția acasă la începutul lui Iunie.

(s)

Serbările dela 3/15 Maiu. Comemorarea zilei de 3/15 Maiu s'a făcut și anul acesta în mari cadre serbătorești. Două zile Blajul a trăit clipe de înviore a sufletească, cum numai la zile mari obișnuieste. Școli numeroase s'au perindat din toate unghiurile României mari, ca la un loc pios pelerinaj, să poată asculta pe frunții cărțurari ai neamului întruniți la Blaj din prilejul zilei de 3/15 Mai.

Cuvântările rostite pe istorica Câmpie a libertății vor rămâne vii și neșterse în amintirea tinerelor generații de școlari. Indemnurile cari se desprind simbolice din proslăvirea faptelor marilor tribuni dela '48, jocurile și întrecerile gimnastice în întreg fastul în care s'au desfășurat serbările de 3/15 Maiu vor rămâne pentru totdeauna neuitate.

Serbările dela 3/15 Maiu au fost pentru întreaga lume de școlari — zile de înaltă și simbolică măreție. (pz.)

Blajul. Cetatea sfântă a idealului culturii și înălțării românești își îmbracă în fiecare an haina de sărbătoare, ca să primească în atmosfera senină și curată a zidurilor sale de nădejdi, mai tari decât zidurile de piatră, pe toți aceia ce nizuiesc la mai binele acestui neam.

O înflorare cucernică te cuprinde când îți reamintești, ca într'o perindare de viziuni, istoria strălucită a

Blajului, ce se confundă în noaptea timpului, cu istoria luptelor întregului neam românesc,

3/15 Maiu 1848! Evocare sublimă a vitalității noastre ca popor. Geat măreț de afirmare și demnitate cetățenească.

*

Parecă o umbră se lasă chinuitoare astăzi, când idealul întrevăzut s'a înfiripat aievea. Unde-i poporul, care-și cerea acum 77 ani dreptul la viață cu atâta îndârjire? Unde sunt conducătorii, cari să ilumineze cu scânteia patriotismului lor, sufletele gata de luptă? Spunea, cu măiestritele-i slove, badea Gheorghe Coșbuc:

Tu te plângi că milă nu-i?
Mai aștepți tu mila lui?
Haina el ți-o ia din cui
Pâinea depe masă.

Casa ta și ei stăpâni,
Prindeți ce vă cade 'n mâini
Și loviți la mir, Români
Că-i la voi acasă!

Noi murim de mii de ori
Și e lași așa să mori
Sus români! suntem datori
Numai cu o moarte.

Cuvinte triste și de îmbărbătare, scrise acum 30 de ani și cari nu și-au pierdut totuși dureroasa actualitate.

Tot așa și Blajul păstrează o semnificație mai mult decât simbolică. După cum în 1848 era locul de unde porneau drumurile desrobirei, tot așa astăzi este *focarul de radiare al ideii creștine*, ce trebuie să stea la baza naționalismului integral. Blajul n'a trecut în muzeul amintirilor. La Blaj venim încă să sorbim îmbărbătare pentru lupta cea mare, lupta ce se va da pentru desrobirea creștinismului.

(I. K.)

Ioan Istrate.

Din „Cămpia Libertății“: Simion Bărnuțiu. Rare-ori un om a fost judecat mai deosebit de contemporani de cât a fost acela al cărui nume asi, la sărbătorile românismului dela Blaj e pomenit cu sfințenie.

Ca om de studiu Bărnuțiu, acela care era să fie profetul și teoreticia-

nul, în 1848, a României libere de astăzi, a avut nenorocul să găsească în spiritul cel mai limpede al vremii, în Titu Maiorescu pe un adversar redutabil.

»Critica școlii Bărnăuțiu«, constituie unul din marile succese literare ale lui Titu Maiorescu; iar felul cum el analizează opera lui Bărnăuțiu »Dreptul public al Românilor« este un model de ironie distrugătoare.

Ca om de știință, desigur că Bărnăuțiu trebuia să fie învins de mîntea acea luminoasă, de logica strînsă, de frumusețea intelectuală a lui Titu Maiorescu.

Dar cea-ce nu a voit să vadă Titu Maiorescu în personalitatea lui Bărnăuțiu a fost dragostea lui de țară, curajul de ași spune părerea într'o vreme și într'un loc în care acest curaj putea duce la spânzurătoare.

Un Bărnăuțiu nu trebuie judecat ca savant. El trebuie văzut prin prisma cu care se măsoară martirii! Iată, ca exemplu, chipul cum el scria contra ungarilor în »Foaia pentru minte«: »O tocmeală de rușine se proiectează în veacul al 19, care o s'o facă un popor despre o parte, cu altul, bă și cu mai multe popoare despre altă parte adecă o se-mă de ungiuri din plasa (clasa) cea nobilă care totdeauna se socotește și cea mai cultivată la minte, la inimă și la gust cunoscând cu mîntea lor cea luminată că ar fi vremea ca să se mai ușureze și starea celii'alte plase (clase) de oameni ce se zice proastă, au și inimă destul de bună a se pleca spre înființarea astui felii de ușurare au un gust prea deșențat a pretinde că dacă voiesc Români a dobândi ușurare și drepturi cetățene din grația ungarilor nobili, să se ungurească și ei, adică să se lapede de limba românească încețșor și să primească pe cea unguerească«.

Despre soarta românilor din Ardeal Bărnăuțiu scrie cu curaj și cu obidă:

»Români făcut-au drumurile și au făurit podurile și au trebuit să plătească pentru trecere; lucrat-au câmpurile și dealurile domnești și nici

mîncare n'au dobândit. Feciorii au fost ostași.. și totuși o lege zice că Români nu sunt adevărați patrioți, ci numai suferiți sau tolerați«.

Pentru această sinceră iubire de neam și pentru curajul de a se face purtătorul de cuvânt al durerilor și al revindicărilor unui neam întreg Simion Bărnăuțiu trebuie să fie deapururi un nume glorios în anele de martiriu ale poporului român, în lupta lui pentru libertate!

V.
Petronius.

Noile sărbători legale. Senatul a votat cu oarecari modificări noua lege pentru reglementarea repausului duminical și fixarea sărbătorilor legale. Avem mulțumirea să înregistrăm, că senatul a modificat anteproiectul de lege în punctele excepționate de *Cultura Creștină* în numărul 5 pag. 186.

Proiectul menține repausul duminical de 24 ore și fixează următoarele sărbători legale:

Anul nou (1 Ianuarie);
Botezul Domnului (6 Ianuarie);
Buna vestire (25 Martie);
Sf. Gheorghe (23 Aprilie);
Prima zi de Paști;
A doua zi de Paști;
10 Mai;
Înălțarea Domnului;
Sf. Petru și Pavel (29 Iunie);
Adormirea Maicii Domnului (15 August);
Înălțarea Sf. Cruci (14 Sept.);
Prima zi de Crăciun (25 Dec.);
A doua zi de Crăciun (26-Dec.).

Sărbătorile confesionale.

Afară de aceste sărbători se vor putea stabili prin convenție colectivă, repausuri suplimentare pentru respectarea sărbătorilor confesionale mai importante. Camera de muncă cu aprobarea ministerului muncii va putea autoriza închiderea unor stabilimente la anumite sărbători confesionale, atunci când majoritatea salariaților ar aparține acelei confesiuni.

Salariile sau plata cu acord se vor respecta lucrătorilor și în zilele când stabilimentele vor fi închise.